

СИНТАКСИЧКО-СЕМАНТИЧКИ ФУНКЦИИ НА ПРЕДЛОГОТ *SU* И НЕГОВИТЕ МОЖНИ ЕКВИВАЛЕНТИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

Надица Негриевска

Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
nadica.markoska@ugd.edu.mk

Апстракт. Семантиката на предлозите, која е наш предмет на истражување во овој труд, ќе ја анализираме врз основа на релациите кои ги воспоставуваат предлозите со другите зборови во реченицата. Значењето е многу комплексно и тешко за дефинирање бидејќи неговото проучување вклучува повеќе фактори и дисциплини. Многу често еден збор може да се употреби со значење кое е различно од она основното и пригоа добива ново, поинакво кое се нарекува фигуративно или преносно. Предлозите најчесто се јавуваат со своето примарно значење кое е просторно, а по пат на метафора добиваат ново, изделено значење.

Во нашиот труд ќе направиме една детална анализа на предлошките конструкции кои се состојат од предлогот *su* и именски збор и ги изразуваат истите синтаксички и семантички функции што некогаш ги изразувале падежите со предлози или без нив во латинскиот јазик. Притоа, ќе се обидеме да ги најдеме сите можни еквиваленти во македонскиот јазик преку еден контрастивен пристап.

Клучни зборови: функции, предлошки конструкции, контрастивна анализа, еквиваленти, италијански јазик, македонски јазик.

SYNTAX AND SEMANTICS FUNCTIONS OF THE PREPOSITION *SU* AND ITS POSSIBLE EQUIVALENTS IN MACEDONIAN LANGUAGE

Nadica Negrievska

Faculty of Philology, University "Goce Delchev", Stip
nadica.markoska@ugd.edu.mk

Abstract. The semantics of prepositions, the subject of our research in this paper, will be analyzed based on the relations that the prepositions establish with other words in the sentence. The meaning is very complex and difficult to define because its study involves many factors and disciplines. Very often a word can be used with a meaning that is different from the basic one and thereto it acquires a new, different one which is called figurative or metaphorical. The prepositions usually are presented with their primary meaning which is spatial, and by means of metaphor they acquire a new, separate meaning.

In our paper we will make a detailed analysis of the prepositional constructions consisting of the Italian preposition *su* and a noun phrase, which indicate the same syntactic and semantic functions that once expressed the cases with or without prepositions in Latin. In addition, we will try to find all possible equivalents in Macedonian language by applying contrastive analysis approach.

Keywords: functions, prepositional constructions, contrastive analysis, equivalents, Italian language, Macedonian language.

Вовед

Предлогот *su* е единствениот од простите или едноставни предлози кој не е вистински предлог во права смисла на зборот затоа што се јавува и со значење на прилог за место. Разликувањето на неговите две функции е многу едноставно. Кога формата *su* стои пред именка во тој случај станува збор за функција на предлог (1), а кога е употребена самостојно има функција на прилог, како во вториот пример (Сенсини, 2003: 372):

(1) Il merlo si è posato *su* un ramo. = Косот застана *на* една гранка.

(2) Il pescatore ha tirato *su* un luccio. = Рибарот извлече *нагоре* една штука.

1. Просторна функција

Просторната функција е една од основните функции со кои се јавува овој предлог. Предлошките конструкции кои го содржат предлогот *su* можат да означат мирување, статична положба или движење кон некое место.

1.1. Предлошки конструкции за означување статична положба

Предлогот *su* се јавува во предлошки конструкции за место на кое или во кое се реализира мирување, а во чиј состав може да стојат именки кои означуваат разни предмети (примери 1, 2, 3, 4), делови од куќа (пример 5), некои географски поими (пример 7), телевизиски и радио канали (пример 8), печатени медиуми (пример 9), превозни средства (пример 6) и др.:

Италијански јазик	Македонски јазик
(1) La pentola è <i>sul</i> fornello.	Тенџерето е <i>на/врз</i> ринглата.
(2) Trovai mia madre distesa <i>sul</i> letto con la testa sorretta da due guanciali.	Ја најдов мајка ми испружена <i>на</i> креветот со главата потпрена на две перници.
(3) Così, da bambino sedevo per ore e ore <i>sui</i> gradini di casa...	Така, како дете седев со часови <i>на</i> куќните скали...
(4) <i>Sulla</i> pedana di legno, spostata anch'essa in un angolo, un solitario suonatore di chitarra acustica stava sistemando gli amplificatori...	<i>На</i> дрвениот подиум, и тој поместен во еден агол, еден осамен свирач на акустична гитара ги местеше засилувачите...
(5) <i>Sulla</i> parete della mia camera ci sono molti quadri.	<i>На/врз</i> ѕидот од мојата соба има многу слики.
(6) Ho lasciato l'ombrello <i>sull'</i> autobus e credo che non lo ritroverò.	Го оставив чадорот <i>во</i> автобус и мислам дека нема да го најдам.
(7) Londra è <i>sul</i> Tamigi.	Лондон е <i>на</i> Темза.
(8) Stasera c'è un bellissimo film <i>su</i> Rai 1.	Вечерва има прекрасен филм <i>на</i> Раи 1.
(9) È vero che il prezzo della benzina è diminuito? Sì, l'ho letto <i>sul</i> giornale.	Навистина ли цената на бензинот е намалена? Да, прочитав за тоа <i>во</i> весник.

Македонски еквиваленти на овие италијански предлошки конструкции можат да бидат предлошките конструкции со предлозите *на*, *врз* и *во*. Со предлозите *на* и *врз* се изразува непосредна просторна локализација на горната (примери од 1 до 4) или на вертикалната странична површина на локализаторот (пример 5). Покрај тоа, предлогот *на* се користи и со разни географски поими (пример 7) и со телевизиски канали (пример 8). Од друга страна, со именките кои означуваат некое превозно средство (пример 6) и печатен медиум (пример 9) соодветни македонски еквиваленти се предлошките конструкции со предлогот *во* со кој се изразува непосредна просторна локализација во внатрешноста на локализаторот.

Предлогот *su* со просторно значење многу често е синоним на италијанскиот предлог *sopra*:

Италијански јазик	Македонски јазик
(10) Non ci sono nuvole <i>su/sopra</i> (di) noi.	Нема облаци <i>над</i> нас.
(11) <i>Sul/sopra</i> il lago si addensavano nuvole nere.	<i>Над</i> езерото се собраа црни облаци.

Предлогот *sopra* при глаголи што искажуваат мирување означува место или положба повисока од дадениот предмет. Во македонскиот јазик како можни еквиваленти со ова значење се јавуваат предлошките конструкции со предлогот *над*.

1.2. Предлошки конструкции за означување движење кон некое место

Кај предлошките конструкции воведени од глаголи кои означуваат некакво движење, самиот поим *движење* може да подразбира: движење од високо кон ниско (примери 12 и 13), движење кон некое место и запирање врз самото место (примери 14, 15 и 16) и правец на движење во значење на „појавување на некое место“ (примери 17, 18 и 19):

Италијански јазик	Македонски јазик
(12) Vent'anni fa l'alluvione <i>sulla</i> Toscana.	Пред дваесет години потопот <i>во</i> Тоскана.
(13) L'acqua scivolava <i>sui</i> tetti ricoperti di lamine di piombo...	Водата се лизгаше <i>по</i> покривите покриени со оловни плочи...
(14) Saliremo insieme <i>sulla</i> cima del monte.	Заедно <i>ќе</i> се качиме <i>на</i> врвот на планината.
(15) Hanno suonato: Piero è uscito <i>sul</i> balcone per vedere chi è.	Засвонеа: Пјеро излезе <i>на</i> балконот за да види кој е.
(16) ...presi un altro taxi e mi feci portare <i>sulla</i> Kärntnerstrasse...	...фатив друго такси и му кажав на возачот да ме однесе <i>на</i> Кертнерштрасе...
(17) La nostra stanza dà <i>sul</i> mare.	Нашата соба гледа <i>на/кон/накај</i> морето.
(18) Le nostre stanze davano <i>su</i> un corridoio stretto.	Нашите соби гледаа <i>на/кон/накај</i> еден тесен ходник.
(19) Insediato in un albergo affacciato <i>sul</i> lago, vidi venire e andare tanta gente...	Бидејќи бевме сместени во хотел што гледаше <i>на</i> езерото, гледав како доаѓаат и си одат многу луѓе...

Во првите два примера како македонски еквивалентни конструкции можат да се јават предлошките конструкции со предлозите *во* и *по*. Во примерот (13) место предлогот *по* може да го употребиме како синоним и предлогот *на* и притоа значењето не би се променило.

Македонски еквиваленти на предлошките конструкции со кои се означува движење кон некое место и запирање на истото се предлошките конструкции со предлогот *на*. Во последните примери во кои се изразува правец на движење и појавување на дадено место, освен предлошките конструкции со предлогот *на*, како еквиваленти можат да се јават и оние со предлозите *кон* и *накај*.

2. Временска функција

Предлошките конструкции со предлогот *su* можат да ги изразат сите три вида на значења карактеристични за временската функција: определено време, времетраење на глаголското дејство и возраст.

2.1. Предлошки конструкции за означување определено време

Предлогот *su* се јавува во предлошки конструкции за означување определено време со именки и именски изрази кои означуваат делови од денот или од годишните времиња (примери 1 и 2) и денови од неделата (пример 3). Со именките кои

означуваат делови од денот овој предлог се употребува како синоним на неvistинските предлози *verso* и *circa* (околу) и изразува неопределена посредна временска локализација, додека со именките кои означуваат имиња на денови во неделата се употребува само со именката *notte* (ноќ) за да се прецизира дека станува збор за ноќта која му претходи на денот кој е наведен во предлошката конструкција (Radojević, 2014: 143):

Италијански јазик	Македонски јазик
(1) <i>Sul mezzogiorno venne Michela.</i>	<i>Околу/кон</i> пладне дојде Микела.
(2) <i>Sul finire dell'estate, di solito comincia a piovere.</i>	<i>Кон/околу</i> крајот на летото обично почнува да врне.
(3) <i>Ha passato la notte sul venerdì nel cortile.</i>	Ноќта <i>кон/спроти/спрема</i> петок (<i>меѓу/понеѓу</i> четврток и петок) ја поминав во дворот.

Како македонски еквиваленти на предлошките конструкции од примерите (1) и (2) можат да стојат предлошките конструкции со предлозите *околу* или *кон*. Овие два предлога во македонскиот јазик изразуваат временско значење – приближност. За предлошката конструкција во примерот (3) имаме повеќе можни еквиваленти во македонскиот јазик. Едната варијанта е со предлозите *кон*, *спрема* или *спроти* кои можат да обележат и време кога нешто се случува „непосредно пред нешто“. Во оваа служба предлогот *спрема* поретко се употребува од *спроти* во литературниот јазик (Димитровски, 1956: 55). Втората варијанта е со предлозите *меѓу* или *понеѓу* со кои во временска смисла се означува дека нешто станува во одредени граници. Овој еквивалент го ставивме во загради затоа што во суштина повеќе одговара на следната италијанска предлошка конструкција: (3a) *Ha passato la notte tra il giovedì e il venerdì nel cortile*, која иако има исто значење со онаа во примерот (3) сепак овде се работи за поинаква структура, како и различен предлог.

2.2. Предлошки конструкции за означување времетраење на глаголското дејство

Предлогот *su* се јавува во италијанските предлошки конструкции со кои се изразува приближно траење на глаголското дејство. Се употребува како синоним на неvistинските предлози *verso* и *circa* (околу):

Италијански јазик	Македонски јазик
(4) <i>Ho lavorato sulle tre ore.</i>	Работев <i>околу</i> три часа.
(5) <i>Starò via sui dieci giorni.</i>	Ќе бидам надвор <i>околу</i> десет дена.

Во македонскиот јазик временското траење на дејството со приближно значење може да се изрази единствено со предлошките конструкции со предлогот *околу*.

2.3. Предлошки конструкции за означување возраст

Со предлошките конструкции со предлогот *su* во италијанскиот јазик може да се изрази и приближната возраст на некоја личност, а истите се воведени од глаголи или именки:

Италијански јазик	Македонски јазик – предлошка конструкција	Македонски јазик – именска синтагма
(6) È molto giovane: avrà <i>sui</i> venti anni.	Многу е млад: треба да има <i>околу/накај</i> дваесет години.	Многу е млад: треба да има дваесетина години.
(7) Alle sue spalle c'era un prete anziano, un uomo <i>sui</i> settant'anni...	Зад неговиот грб стоеше еден стар свештеник, човек <i>на околу</i> седумдесет години...	
(8) Ti ha cercato un uomo <i>sulla</i> cinquantina.	Те побара еден господин <i>на/од околу</i> педесет години.	

Македонски еквивалентни предлошки конструкции на италијанските воведени од глагол се оние со предлозите *околу* или *накај* со кои исто така се изразува неопределена, приближна вредност. Во македонскиот јазик со вакво значење може да се употреби и именска синтагма составена од соодветен количествен определувач изведен од основните броеви со додавање на суфиксот *-ина* и именка. Во примерите (7) и (8) каде што предлошката синтагма е воведена од именка како еквивалент во македонскиот јазик се јавува предлошка конструкција со предлогот *околу* пред која задолжително мора да стои и некој од предлозите *на* или *од*. Станува збор за т.н. споеви од предлози, односно употреба на два (па и три) предлози пред дадена именка. Предлозите *на* и *од* во овие примери не се наложуваат во исказот со своето значење, туку само го нијансираат основното значење на предлогот зад нив, односно предлогот *околу*.

3. Квалитативна функција

Квалитативната функција се јавува кај предлогот *su* во оние предлошки конструкции со кои се означува начин или аргумент.

3.1. Предлошки конструкции за означување начин (complemento di modo)

Италијанските предлошки конструкции со предлогот *su* можат да означат и начин на вршење на дејството:

Италијански јазик	Македонски јазик
(1) Accetta solo lavori <i>su</i> ordinazione.	Прифаќа само работи <i>по</i> нарачка.
(2) È molto caro far confezionare abiti <i>su</i> misura.	Многу е скапо да се шијат фустани <i>по</i> мерка.
(3) Quel famoso chirurgo riceve solo <i>su</i> appuntamento.	Тој познат хирург прима само <i>на</i> закажано.

Македонски еквиваленти на горенаведените предлошки конструкции за означување начин се предлошките синтагми со предлозите *по* и *на*.

3.2. Предлошки конструкции за означување аргумент

За разлика од предлогот *di* кој се користи во многу италијански предлошки конструкции за означување тема, предлогот *su* се употребува помалку и неговата употреба многу ретко доведува до двосмисленост. Овој предлог многу јасно упатува

на тоа дека се работи за предлошки конструкции за тема, па според тоа не се можни поинакви објаснувања на овие предлошки конструкции:

Италијански јазик	Македонски јазик
(4) Ho letto un libro <i>su</i> Giacomo Leopardi.	Прочитав една книга <i>за</i> Цакомо Леопарди.
(5) Sta facendo una ricerca <i>sulle</i> origini della lingua latina.	Прави едно истражување <i>за</i> потеклото на латинскиот јазик.
(6) ...ma in realtà c'erano ormai ben poche cose che i professori potessero insegnarmi <i>sulla</i> musica...	...но навистина имаше малку работи кои професорите можеа да ме научат <i>за</i> музиката...
(7) ...che potevano dissertare all'infinito <i>sull'</i> esatta angolazione della prima falange del dito mignolo...	...кои можеа учено да расправаат до бесвест <i>за</i> точниот агол на првиот зглоб на малиот прст...
(8) ...l'argomento di ogni conversazione verteva <i>sulla</i> musica.	...темата на секој разговор се вртеше <i>околу</i> музиката.

Во македонскиот јазик предлогот *за* се употребува во предлошки конструкции за да ја означи темата за која се размислува, се пишува или на друг начин се создава некое уметничко, научно или друго дело. Во последниот пример како еквивалент се јавува предлошката конструкција со предлогот *околу* кој изразува каузално значење (Димитровски, 1956: 37).

4. Квантитативна функција

Италијанските предлошки конструкции со предлогот *su* со кои се изразува квантитативната функција припаѓаат на следните видови значења: растојание, мерка, тежина, вредност, цена и распределба.

4.1. Предлошки конструкции за означување растојание

Предлогот *su* стои по глаголот *distare* (да бидеш оддалечен) и придавките од типот *lontano, distante* (оддалечен). Со овие предлошки конструкции се изразува приближна оддалеченост на поимот означен со именката на која се однесува. Во самата предлошка конструкција стои именка која означува мерна единица за простор. Пред или по овие предлошки конструкции може да има предлошка конструкција за означување на оддалечување или одвојување од некое место:

Италијански јазик	Македонски јазик – предлошка конструкција	Македонски јазик – именска синтагма
(1) Roma dista da qui <i>sui</i> venti-trenta km.	Рим е оддалечен од овде <i>околу</i> дваесет-триесет км.	Рим е оддалечен од овде дваесетина-триесет км.
(2) Il porto è distante <i>sui</i> 100 chilometri.	Пристаништето е оддалечено <i>околу</i> 100 км.	Пристаништето е оддалечено стотина километри.

Македонски еквиваленти на овие предлошки конструкции се конструкциите со предлогот *околу* со кој се изразува приближна оддалеченост. Исто така можни еквиваленти се и конструкциите без предлог во чиј состав стои соодветен количествен

определувач изведен од основните броеви со додавање на суфиксот *-ина* со кој се означува приближна вредност.

4.2. Предлошки конструкции за означување мерка

Предлогот *su* во италијанските предлошки конструкции за изразување мерка може да стои по глаголот *misurare* (има мерка, димензија), по придавки или по именки. Со овие конструкции се означува апроксимативна вредност на поимот означен со именката на која се однесува:

Италијански јазик	Македонски јазик – предлошка конструкција	Македонски јазик – именска синтагма
(3) Il soggiorno misura <i>sui</i> 30 metri quadrati.	Дневната соба има <i>околу</i> 30 метри квадратни.	Дневната соба има триесетина метри квадратни.
(4) La pianta è alta <i>sui</i> 70 cm.	Растението е високо <i>околу</i> 70 cm.	Растението е високо седумдесетина cm.
(5) È arrivata una ragazza <i>sui</i> due metri.	Пристигна девојката <i>од околу</i> два метра.	

Македонски еквиваленти на италијанските конструкции со предлогот *su* за означување мерка се предлошките конструкции со предлогот *околу* со кој се означува приближна вредност. Во составот на предлошката конструкција задолжително стои некој броен количествен определувач и именка која означува мерна единица за простор. Како можни еквиваленти исто така можат да стојат и именските синтагми без предлог во чиј состав имаме количествен определувач изведен од основните броеви со додавање на суфиксот *-ина*. Кога италијанскиот предлог *su* е воведен од именка, како еквивалент во македонскиот јазик се јавува предлошка конструкција составена од два предлога – *од* и *околу*, а во составот на оваа конструкција исто така мора да стои некој броен определувач за количество и именка за означување мерна единица.

4.3. Предлошки конструкции за означување тежина

Со предлогот *su* во италијанскиот јазик може да сезначи и приближна тежина на некоја личност или на некој предмет. Предлошките конструкции за означување тежина се воведени од глаголот *pesare* (тежи, тежок е) или некоја именка:

Италијански јазик	Македонски јазик – предлошка конструкција	Македонски јазик – именска синтагма
(6) Pesa <i>sui</i> cinquanta chili.	Тежи <i>околу</i> педесет кг.	Тежи педесетина кг.
(7) Portava una borsa <i>sui</i> 5 chili.	Носеше чанта <i>од околу</i> 5 кг.	

Кога италијанските предлошки конструкции стојат по глаголот *pesare* во македонскиот јазик како еквиваленти можат да бидат предлошките конструкции со предлогот *околу*, или именска синтагма во чиј состав задолжително има количествен определувач образуван од број и наставката *-ина*. Кога, пак, предлогот *su* е воведен од некоја именка, како што споменавме погоре, како можен еквивалент за означување

тежина исто така се јавува предлошка синтагма составена од два предлога – *од* и *околу*.

4.4. Предлошки конструкции за означување вредност и цена

Со предлошките конструкции со предлогот *su* во италијанскиот јазик може да се означи и приближна вредност за проценка или приближна цена на поимот означен со именката на која се однесува. Ваквите конструкции можат да стојат по глаголи (најчесто глаголот *valere* „има вредност, вреди“ или *costare* „чини“) или по именки:

Италијански јазик	Македонски јазик
(8) Il suo patrimonio vale <i>sui</i> tre miliardi.	Неговото наследство вреди <i>околу</i> 3 милијарди.
(9) Il suo telefonino ha un valore <i>sui</i> cento euro.	Неговиот мобилен телефон има вредност <i>од околу</i> сто евра.
(10) Questo maglione costa <i>sulle</i> cinquanta euro.	Овој џемпер чини <i>околу</i> педесет евра.
(11) Io pensavo ad un costo <i>sui</i> 5 euro.	Мислев на цена <i>од околу</i> 5 евра.

Македонски еквиваленти на дадените италијански конструкции се предлошките конструкции со предлогот *околу* (примери 8 и 10) или предлошки конструкции со двојните предлози *од* и *околу* доколку се воведени од некоја именка (примери 9 и 11).

4.5. Предлошки конструкции за означување распределба

Предлогот *su* се јавува во оние италијански предлошки конструкции за распределба со кои се означува еден од елементите на некој пропорционален однос. Двата елемента задолжително мора да содржат некој количествен определувач (Radojević, 2014: 288):

Италијански јазик	Македонски јазик
(12) Sono stati promossi ottantasei alunni <i>su</i> cento.	Успешно поминаа осумдесет и шест ученици <i>од</i> сто.
(13) In febbraio le persone che la consideravano `migliore` dell'anno passato erano 16 <i>su</i> cento.	Во февруари луѓето кои ја сметаа за „најдобра“ за минатата година беа 16 <i>од</i> сто.

Македонски еквиваленти на овие предлошки конструкции се предлошките синтагми со предлогот *од*. Со овие конструкции во македонскиот јазик се означува една целина, односно вкупна количина од која еден нејзин дел е претставен со другиот елемент од наведениот пропорционален однос. Значи, во македонскиот јазик преовладува партизивното значење.

Заклучок

Во нашиот труд направивме детална контрастивна анализа на сите синтаксичко-семантички функции на простиот предлог *su* во италијанскиот јазик и неговите можни преводни еквиваленти во македонскиот јазик. Притоа констатиравме

дека дури 92% од анализираните примери со овој италијански прост предлог се слични со македонските преводни еквивалентни конструкции. Потоа следуваат примерите со целосна еквиваленција кои се застапени со 8%. Од нашиот анализиран материјал не издвоивме ниту еден пример на непоклопување или разлика. Во случаите на делумна еквиваленција како можни македонски еквивалентни предлози ги забележавме следните: *на, врз, во, над, по, кон, такај, околу, спроти, спрема, меѓу, помеѓу, за, од*, како и двојниот предлог *од околу*. Предлогот *си*, пак, е целосно еквивалентен на македонскиот предлог *околу*.

Користена литература

1. Димитровски, Т.И. (1956). *Значење и употреба на предлозите во македонскиот литературен јазик*. Скопје: Филозовски факултет.
2. Конески, Б. (1967). *Грамматика на македонскиот литературен јазик дел I и II*. Скопје: Култура.
3. Корубин, Б. (1954). *Употребата и значењата на предлогот НА во современиот македонски јазик*. Скопје: Македонски јазик, V, кн.1.
4. Саздов, С. (2004). *Семантичко зборообразување во македонскиот стандарден јазик*. Докторска теза. Скопје: Филолошки Факултет „Блаже Конески“.
5. Patota, G. (2003). *Grammatica di riferimento della lingua italiana per stranieri*. Firenze: Le Monnier.
6. Radojević, D.M. (2014). *Kontrastivna analiza funkcija predloških konstrukcija u italijanskom i padeža u srpskom jeziku*. Doktorska disertacija. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet.
7. Renzi, L. (1988). *Grande grammatica italiana di consultazione, Volume I*. Bologna: Il Mulino.
8. Sensini, M. (2003). *La grammatica della lingua italiana*. Milano: Mondadori.